

МІКАЛАЙ БУДАЛЬ: ВЯРТАННЕ З НЕБЫЦЦА

Хроніка адной архіўнай папкі

Мы часта гаворым, што без ведання мінуўшчыны, павагі да яе не будзе і будучыні. Аднак... Многія лёсы нашых землякоў забыліся і ўжо нікога не трывожаць. Нам невядома, што перажылі гэтыя людзі і дзе іх магілы. Письменница Ірына ШАТЫРОНАК (на фота) зацікавілася даўняй сямейнай гісторыяй, якую ведала ад сваёй свекрыві Варвары Канстанцінаўны, і паспрабавала вярнуць з небыцця асобу яе брата, ураджэнца Гродзеншчыны, члена КПЗБ і Беларускай сялянска-рабочай Грамады Мікалая БУДАЛЯ. Прэзентацыя дакументальна-мастацкай аповесці «Мікалай — старэйшы брат Варвары. Хроніка адной архіўнай папкі», урывак з якой быў надрукаваны ў снежаньскім нумары часопіса «Польмя», адбылася ў Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Ф. Карскага.

— Пэўна, кожная сям'я захоўвае свае тайны, дамашнія легенды, тэмы і драмы, якія пад тоўшчай гадоў даўно пераўтварыліся ў маўклівыя прыпавесці. Як многа недаказаных гісторый! І баюся, што яны так і могуць адысці ў цень забыцця. Таму мне захацелася падзяліцца з чытачамі сваёй прыватнай сямейнай аповесцю, — кажа Ірына Шатыронак.

Письменница спрабавала сябе ў розных літаратурных жанрах, а вось за дакументалістыку ўзялася ўпершыню. Аднак паведагна вопыту не мела, але было разуменне, што адказнасць за дакументальны твор яшчэ большая, чым за мастацкую прозу. Таму праца

над гэтай кнігай заняла ў Ірыны Шатыронак больш часу, чым над іншымі, — амаль пяць гадоў. Папаўняла дзякуючы розным крыніцам свае гістарычныя веды. Вучылася працы ў архівах, у тым ліку і неабходным фармальнасцям, бо некаторыя дакументы былі з грыфам абмежаванага допуску. Шукала на прасторы былога СССР людзей, якім нешта вядома пра героя яе сямейнай аповесці. І, зразумела, не абмінула яго малую радзіму.

— Мы накіраваліся з мужам у Карэлічы, а адтуль рукой падаць да Ярэмічаў. Сустрэліся з мясцовай настаўніцай Ганнай Уладзімі-

раўнай Бандарык, адной з апошніх сведак даваеннага жыцця мястэчка. Звярнуліся да тутэйшага святара і папрасілі яго паказаць нам могілкі. Там знайшлі месца, дзе кучна стаялі, урослыя ў зямлю, старыя надмагільныя помнікі з надпісамі «Будаль». Так я пачала вывучаць сямейнае дрэва Будалю, — распавядае Ірына Шатыронак.

Герой яе аповесці Мікалай Будаль нарадзіўся ў 1902 годзе ў сям'і праваслаўнага святара, член КПЗБ з 1925 года, сакратар партыйнай ячэй-

кі ў Ярэмічах. Як склаўся яго лёс? Аказалася, што польская паліцыя арыштавала Мікалая ў студзені 1927 года. І амаль год доўжыліся допыты, бо канчатковы спіс арыштаваных па справе ліквідацыі камуністычнай арганізацыі (у ім 75 чалавек) запрацакаліраваны лістападам 1927-га. Куды ж этапіравалі Мікалая Будалю? Сляды яго знаходжання Ірына Шатыронак удалося адшукаць праз два гады архіўнага пошуку ў матэрыялах Гродзенскай следча-карнай турмы за 1928-1929 гады. Туды Будалю разам з іншымі вязнямі, якіх арыштавалі па справе КПЗБ, перавялі з Навагрудскай турмы.

Дарэчы, прэс-сакратар Гродзенскага аблвыканкама Віктар Жалезняковіч прыйшоў на прэзентацыю аповесці не проста як чытач: яго бацька Павел Арсеньевіч сярод арыштаваных польскай паліцыяй праходзіць у адных дакументах з Мікалаем Будалем. Далёкае — блізкае ...

У пратаколе допыту польскай паліцыяй Мікалай Будаль значыцца як студэнт апошняга курса медыцынскага ўніверсітэта. Але якая: у Вільні ці ў Мінску? Гэта

для Ірыны Шатыронак пакуль загадка. А вось што стала ёй вядома пра далейшы лёс Мікалая Канстанцінавіча пасля польскага суда і турэмнага зняволення: абмен у СССР як палітвязня, пераезд у Ніжні Тагіл, дзе ён вучыўся, выкладаў у вагонабудаўнічым тэхнікуме і працаваў на металургічным заводзе. У кастрычніку 1937 года Мікалая Будалю арыштавалі па «польскай справе» за «шпіянаж» і неўзабаве расстралялі. У 1956 годзе Ваенная калегія Вярхоўнага Суда СССР спыніла гэтую справу «з-за адсутнасці саставу злачынства».

Даследуючы лёс Мікалая Будалю, Ірына Шатыронак пазнаёмілася і з яго сваякамі, якія жывуць у Расіі. Прычым Людміла Будаль, унучка Мікалая Канстанцінавіча, даслала з Ніжняга Тагіла не толькі ўспаміны яго жонкі Марыі Германаўны (яны надрукаваны ў Кнізе памяці ахвяраў рэпрэсій), але і старыя фотаздымкі. Адзін з іх асабліва ўразіў Ірыну Шатыронак. З далёкага 1935 года на яе быццам глядзелі родныя людзі — муж і малодшы сын. Дзіўнае падабенства...

— Цяпер разумею, чаму пры першым знаёмстве рад-

ня мужа глядзела на яго і дружна ўсклікала: «Будаль!» Такія падобныя Мікалай з пляменнікам, родная кроў, — зазначае письменніца.

Пэўна, кожная сям'я захоўвае свае тайны, дамашнія легенды, тэмы і драмы, якія пад тоўшчай гадоў даўно пераўтварыліся ў маўклівыя прыпавесці.

Ірына Шатыронак удзячная за дапамогу супрацоўнікам архіваў, музеяў, краязнаўцам, журналістам і ў будучыні, магчыма, прадоўжыць кнігу, дапоўніўшы яе падзеямі з партызанскай вайны 1941-1944 гадоў у Налібоцкай пушчы.

— Столькі дадатковай інфармацыі здабыла за апошнія гады, што не магу спыніцца, іду ўсё далей, амаль навобмацак рухаюся па заблытаных лабірынтах памяці. Для мяне самой столькі загадак, столькі пытанняў без адказаў, — кажа Ірына Шатыронак.

Барыс ПРАКОПЧЫК